

DEĞERLERİ KAZANDIRMASINDAKİ ETKİLİLİK AÇISINDAN RESMİ VE ÖRTÜK PROGRAM İLE OKUL DIŞI ETMENLERİN ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ*

*Etem YEŞİLYURT***

*İbrahim KURT****

ÖZET

Bu araştırmanın genel amacı, ilköğretim 8. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin görüşleri doğrultusunda resmi ve örtük program ile okul dışı etmenlerin değerleri kazandırmasındaki etkililik düzeyini ve yollarını belirlemektir. Tarama modelinden yararlanılarak yapılan araştırmanın evrenini 2011-2012 akademik yılı ikinci döneminde, Konya ili merkez ilçelerde yer alan ilköğretim okulları ikinci kademe 8. sınıf düzeyinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. “Benzeşik örnekleme yöntemi” kullanılarak belirlenen araştırmanın örneklemini, altı ilköğretim okulunda öğrenim gören 526 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri Fer ve Kuş (2009) tarafından geliştirilen ‘İlköğretim Programlarında Yer Alan Değerleri Kazanma Yolları Anketi’ ile toplanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma teknikleri kullanılmıştır. Elde edilen bulgulardan hareketle şu genel sonuçlara ulaşılmıştır. Kişisel ve evrensel değerler ile milli değerlerin öğrencilere kazandırılmasında resmi ve örtük program ile okul dışı etmenlerin üçünün de çok etkili olduğu tespit edilmiştir. İstatistiksel açıdan aralarında fazla bir fark olmamasına rağmen, değerlerin kazandırılmasında birinci derecede okul dışı etmenlerin, ikinci derecede resmi programın, üçüncü derecede ise örtük programın daha etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Değerlerin kazandırılması yollarında da benzer bir sonuca varılmıştır. Elde edilen başka bir sonuç ise, resmi ve örtük program ile okul dışı etmenlerin milli değerlerin öğrencilere kazandırılmasında daha yüksek düzeyde etkili olduğudur. Ayrıca ulaşılan sonuçlar doğrultusunda çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Resmi program, örtük program, okul dışı etmenler, değerler, değerlerin kazanımı.

* Bu makale yazarlar tarafından hazırlanan ve “II. Ulusal Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi”nde sözlü olarak sunulan “Değerleri Kazandırmasındaki Etkililik Açısından Resmi ve Örtük Program ile Okul Dışı Etmenlerin Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi” adlı bildirinin geliştirilmiş ve yeniden yapılandırılmış hâlidir.

** Yrd. Doç. Dr. Mevlana Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, El-mek: eyesilyurt@mevlana.edu.tr

*** Yrd. Doç. Dr. Mevlana Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, El-mek: ikurt@mevlana.edu.tr

EVALUATION OF CURRICULUM, HIDDEN CURRICULUM AND OUT-OF-SCHOOL SOURCES IN TERMS OF THEIR EFFICACY FOR GAINING VALUES BASED ON STUDENT VIEWS

ABSTRACT

The aim of this study is to identify efficacy level and ways of curriculum, hidden curriculum and out-of-school sources on children's value gain according 8th grade students' views. This research is in survey model and study population consists of 8th grade students in primary schools of Konya central provinces during second term of 2011-2012 academic year. Study sample includes 526 students from six primary schools and they have been selected by "homogeneous sampling method". Research data has been obtained via "Way of Gaining Values Included in Primary School Curricula Survey" which is developed by Der and Kuş (2009). In data analysis, frequency, percentage, arithmetic average, and standard deviation have been used. Based on obtained study findings, following conclusions have been made. Curriculum, hidden curriculum and out of school sources are all very effective in making students gain personal, national and universal values. Although statistically significant difference has not been found between these three variables in making students gain values, most effective factor still seems to be out-of-school sources, then curriculum and the least effective factor is hidden curriculum. Similar result has been obtained when the ways of gaining values are examined. Another finding of this study is that curriculum, hidden curriculum and out of school sources are more effective in terms of students' gaining of national values. In addition to these, based on obtained results, several recommendations have been made.

Key Words: Curriculum, hidden curriculum, out-of-school sources, values, value gain.

1. GİRİŞ

Dünyada yaşanan; şiddet, cinayet, intihar, alkol-uyuşturucu kullanımı, dışlanmışlık, yabancılaşıma, yalnızlık problemleri, cinsel saldırganlık, geleneksel aile yapısının bozulması, kürtaj, sosyo-ekonomik adaletsizlik, çocuk ölümleri, eğitim ve sağlık imkânlarından yoksunluk, çevre sorunları, savaş ve çatışmalar göz önünde bulundurulunca milli ve evrensel değerlere sahip çıkılması gerektiği aşikârdır (Oktay, 2011, 143). Bu olumsuz tablonun ortadan kalkması için aile, sosyal çevre, okul, siyaset, vb. üzerinde sorumluluk olan herkes ve her kurum, bireylerin eğitiminde evrensel ve yerel değerlere önem vermeli ve onları bireylere kazandırmayı ilke edinmelidir.

Kavram olarak değer, bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü (TDK, 2012) şeklinde tanımlanmaktadır. Halstead ve Taylor (2000; Akt. Yazar, 2012, 62) ise değeri, davranışlara genel olarak rehberlik eden ilkeler ve temel inançlar, eylemlerin iyi ya da istenilen olarak yargılandığı standartlar olarak tanımlamaktadırlar. Tanımı kişiden kişiye farklılık gösterse de değerler temelde, toplumu oluşturan bireylere, nelerin önemli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini kısaca nasıl yaşanılması

Turkish Studies

gerektiğini belirtir. Bu bağlamda değerlerin sahip olduğu özellikler şunlardır (MEB, 2005, 87):

Değerler normu içermektedir.

Bilinç, duygu ve heyecanları içeren yargılardır.

Bireyin bilincinde olan ve davranışı yönlendirendir.

Toplum ve bireyler tarafından benimsenir ve bütünleştiricidir.

Toplumun ve bireylerin menfaatine yönelik inanılan ölçütlerdir.

Değerler, kabul görmeme, ayıplanma gibi yaptırımları olan normlar aracılığıyla etkinlik kazanmaktadır. Toplumun geneli tarafından kabul edilen değerlerin, normların ve tutumların öğrenciler tarafından planlı ve kontrollü olarak kazanıldığı ve bu kazanımların izlenebildiği, değerlendirilebildiği toplumsal kontrol araçlarının başında eğitim kurumları gelmektedir (Erden, 2005, 89-90). Eğitim kurumlarının genel hedefleri incelendiğinde vatansever olma, temiz olma, sağlığına dikkat etme, düzenli olma, adil olma, yaratıcı olma, girişimci olma gibi birçok değer içerdiği görülmektedir. Eğitim kurumları bunlar ve benzeri değerler ile öğrencilere nelerin önemli olduğunu ve nasıl yaşanması gerektiği konusunda rehberlik eder (Akbaş, 2008, 10). Ancak değerlerin kazanılma sürecinde sadece eğitim kurumları bağımsız değildir. Bu süreçte eğitim kurumları; politika, din, ekonomi ve aile kurumlarının talep ettiği norm ve değerleri de dikkate almak durumundadır (Erden, 2005, 89-90).

Atatürk; “Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekları eğitimin hududu ne olursa olsun en evvel ve her şeyden evvel Türkiye'nin bağımsızlığına, kendi benliğine ve millî geleneklerine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir...” der (İlhan, 1990; Akt. Çavdarıcı, 2002, 96). Bu bakımdan değerlerle donatılmamış fertlerden meydana gelen toplumda, yabancı unsurlarla mücadele şuuru da olmaz. Millî varlığın ve bağımsızlığın temeli ve devamlılığı, millî ve mânevî değerlerin korunmasına ve geliştirilmesine bağlıdır. Bu nedenle eğitimin birinci görevi, yeni nesillere değerlerini öğretmek olmalıdır (Çavdarıcı, 2002, 97). Dolayısıyla aile, toplum ve okullar, temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek amacını taşımaktadır. Bu bağlamda okulların genel amacını, akademik yönden başarılı ve temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmektir (Ekşi, 2003: 79). Okullar ise bu işlevi eğitim, öğretim ve örtük program aracılığıyla yerine getirmektedir.

Varış'a (1996, 14) göre eğitim programı, bir eğitim kurumu içinde, çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı millî eğitim kurum ve amaçlarının gerçekleştirilmesine dönük tüm faaliyetleri kapsamaktadır. Demirel (2007, 6) ise eğitim programını, öğrenene okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları şeklinde tanımlamaktadır. Bu iki tanımdan hareketle Taşpınar (2012, 10), eğitim programlarının öğrenmenin gerçekleşebileceği her türlü ortamdaki etkinlikleri içerisine aldığı ve sistemli bir süreci kapsadığını vurgulamaktadır. Öğretim programı ise belli bir bilgi kategorisinden oluşan, beceriye ve uygulamaya ağırlık tanıyan, bilgi ve becerinin eğitim programının amaçları doğrultusunda ve planlı bir biçimde öğrencilere kazandırmaya dönük olan programdır (Varış, 1996, 14). Dolayısıyla öğretim programı bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgilidir (Demirel, 2007, 6) ve okul içerisinde dersler boyutuyla sınırlıdır (Taşpınar, 2012, 11). Konu bir bütün olarak ele alındığında Yüksel'e (2004, 7) göre, okullarda iki tür program, dolayısıyla iki tür öğrenme vardır ve yapılan çalışmalar genel olarak bu kabul üzerinde temellenmektedir. Birincisi, yetkili resmi veya özel kurumlar tarafından hazırlanan ve okulların aynen uyguladıkları programdır ki, bu program; 'resmi program', 'formal program', 'açık program' ve 'yazılı program' olarak adlandırılmaktadır. Okullarda bulunan ikinci tür program ise, diğer adlarının 'gizli program' veya 'saklı program' olduğu 'örtük program'dır.

Turkish Studies

Örtük program, resmi programda belirtilen amaç ve faaliyetlerin dışında, öğrenme-öğretme süreci içerisinde ortaya çıkan bilgi, fikir ve uygulamalar sonucu öğrencilerin ulaştıkları niteliklerdir. Okullarda uygulanması için ortaya konulan resmi programda yer alan amaç, kapsam ve faaliyetler gerçekte tümüyle aynen uygulanmamaktadır. Örtük program kısaca öğrencilerin resmi programda belirtilenlerin dışında kazandıkları bilgi, görüş ve değerlerden oluşmaktadır (Yüksel, 2002, 363). Konuya benzer bir bakış açısıyla yaklaşan Tezcan'a (2003, 2) göre örtük program, okulun sosyo-kültürel yapısını oluşturan birçok faktörü kapsamaktadır. Öğretmen ve yöneticilerin davranışları, yaklaşımları, inançları, değer yargıları, okul atmosferinin niteliği, değerleri, okul içi ortamın öğrencilere sağladığı etkileşim örüntüsü, okul içi yazılı olmayan kuralları, rutinleri, disiplini, otoriteye itaat etme gibi birçok etken bu kültürel yapının içerisine girmektedir. Örtük program, sınıflarda ve okullarda öğrenme sürecinin birer parçası olan, çoğu zaman farkına varılmayan veya bilerek yöneltilmeyen bütün bilgi, değer ve inançları kapsamaktadır (Horn, 2003). Bu bağlamda örtük programın, resmi programın içerisinde olmayan eğitimsel deneyimleri temsil etmekte, okul kurallarının, düzenlemelerin, fiziksel ve sosyal çevrenin öğrencilerin öğrendiklerine etkisini oluşturmaktadır (Fischer, 1977; Akt. Tuncel, 2008, 27). Kısaca örtük program, okul ve sınıf içerisinde özellikle yönetici ve öğretmenlerin tutum ve davranışlarıyla ortaya çıkan öğrenme yaşantılarını kapsamaktadır. Bu öğrenme yaşantıları da okulun dışındaki toplumsal, ekonomik, siyasi talep ve şartlardan etkilenmektedir (Yüksel, 2002, 363-364).

Örtük programın varlığı, eğitim kurumları ve bilim dünyası tarafından kabul edilen bir gerçektir. Nitekim Yaygın ve Dindar (2010) ile Veznedaroğlu (2007) tarafından yapılan çalışmaların sonucunda, ilköğretim okullarında görevli öğretmenler okullarında örtük programın varlığını kabul ettikleri ve bu programın önemli işlevlere sahip olduğunu dile getirdikleri tespit edilmiştir. Bacanlı'ya (2006, 60) göre bu işlevlerin başında değerlerin kazandırılması gelmektedir. Ona göre değerler sadece sınıf içerisinde öğretim programlarına yönelik uygulamalarda değil; tüm eğitim etkinlikleri esnasında, ders saatleri dışında, okul koridorlarında, program dışı aktivitelerde, okul bahçesinde, okul yöneticileriyle, okuldaki diğer öğretmenlerle ve arkadaşlarla sosyal ilişkiler esnasında da kazanılmaktadır. Benzer bir görüşü dile getiren Yüksel'e (2004, 57-71) göre de örtük program, değerleri, okulun idari ve örgütsel araç düzenlemeleriyle, sınıf iklimiyle ve okul-çevre etkileşimiyle kazandırmaktadır. Okulun idari ve örgütsel araç düzenlemeleri kategorisinde; okulun kuralları ve imkânları, okul binasının mimari özellikleri, öğrenme ortamlarının fiziksel koşulları, dersler ve derslere ayrılan zaman, ders dışı faaliyetler ve bunlara ayrılan zaman yer almaktadır. Okul-çevre arasındaki etkileşimler kategorisinde ise, okulların, toplumsal norm ve değerleri, ideolojileri öğrencilere iletme şekilleri yer almaktadır. Ders kitaplarında yer alan bilgileri ve okulların siyaset, aile, din, ekonomi, nüfus gibi diğer toplumsal kurumlarla ilişkisi de bu başlık kapsamında ele alınmaktadır. Sınıf iklimi kategorisinde ise, öğretmenlerin görüş ve beklentileri, sınıftaki öğretmen davranışları, önyargıları, öğrenci özellikleri, sınavlar ve öğrencinin başarısız olma ölçütleri bulunmaktadır.

Değer eğitiminin öğrencilerin yaşamında daha anlamlı ve kalıcı olması için okulun, ailenin ve çevrenin öğrencileri desteklemeleri gerekir. Bunun temel şartı ise aile, okul, sınıf, arkadaş çevresi ve medyanın değerlere sahip çıkması, bunu genç nesillere aktarım görevi üstlenmesi ve bu değerleri bireylere sunmasıdır. Toplumsal devamlılığın sağlanması ve kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasında temel görev aileye düşmektedir. Milletlerin hem sosyal hem de kültürel gelişmelerinin hemen hemen tüm aşamalarında ailenin varlığı görülmektedir. Ailede atılan temeller, birey hayatının her aşamasında etkisini göstermektedir. Konuyla ilgili olarak, 2010 yılında yapılan ve örneklemini 6000 hane halkının oluşturduğu "Türkiye'de aile değerleri araştırması" sonuçlarından birisi de, Türk toplumunun aileyi çok önemli bir değer olarak gördüğü ve ailenin toplumun değerlerini bireylere kazandırmada çok önemli işleve sahip olduğudur (Başbakanlık, 2010, 301-302).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

Değerlerin bireylerin kazandırılmasında önemli rol oynayan başka bir oyuncu ise medyadır. Bilimsel araştırmalar, çocukların düzenli olarak 2–2,5 yaşında televizyon izlemeye başladıklarını ve onların televizyon izleme konusunda oldukça özgür olduklarını ortaya koymaktadır. 6–17 yaşları arasındaki çocuk ve gençler günde ortalama 3–4 saat televizyon izlemektedir. Yine aynı yaş grubundaki çocuk ve gençlerin okul dışındaki birinci etkinliği televizyon izlemektir. Çocukların yılda yaklaşık 900 saatini okulda, 1500 saatini ise ekran karşısında geçirdiği düşünüldüğünde durumun ciddiyeti daha da belirginleşmektedir (MEB ve RTÜK, 2006, 5). Araştırmalar, medyanın, toplumsal değerler ve normlar ile toplumdaki sapkın davranışlar üzerinde çok büyük bir etkisinin olduğunu ortaya koymuştur. Ancak, bu etkinin toplumsal boyutla sınırlı kalmayıp, medyanın bireyler üzerinde de doğrudan etkili olduğu; bireylerin ahlak anlayışlarını, değer yargılarını, duygularını, düşüncelerini, tutum ve davranışlarını da değiştirici güce sahip olduğu araştırmaların ortaya koyduğu bir gerçektir (Arslan, 2005, 4).

Eğitimin hangi kuramı temele alınırsa alınsın, bireylerden istenilen davranış değişiklikleri, bireyin aile, arkadaş çevresi, medya ve günlük yaşamda etkileşimde bulunduğu her türlü ortamın etkileri sonucunda oluşmaktadır. Örneğin; bireyler başlangıçta sosyal rollerini ve toplum tarafından kabul edilen sosyal davranışlarını aile içerisinde öğrenir. Çocuklar taklit etme, gözleme, ezberleme ve model alma yoluyla cinsiyet rolü, beceriler ve kültürel değerler ile ilgili toplumsal kuralları öğrenmektedir. Diğer yandan kitlesel medya; televizyon, radyo, gazete, dergi, kitap ve internet gibi araçlarla, informal eğitimin gerçekleşmesinde önemli rol oynamaktadır. Medya aracılığıyla bireylerin, günlük yaşamda başka şekilde tanışamayacakları insanların yaşamları ve fikirlerinden haberdar olmaları sonucu, ailelerinden edindikleri değer yargıları değişikliğe uğramaktadır. Tüm eğitim süreçlerinde eğitimin aile çevresi, toplum, medya araçları ve arkadaş grupları aracılığıyla, bireyler üzerindeki etkisi kaçınılmazdır (Jin, 1999; Gençel Ataman ve Eroğlu, 2011, 374). Bu bakımdan değerlerin öğrencilere kazandırılmasında resmi ve örtük ile okul dışı etmenlerin etkililik düzeyinin tespit edilmesi alan yazına yeni bir bakış açısı kazandıracaktır.

Konuyla ilgili olarak yapılan araştırmaların, değerlerin eğitimi ve öğretimi (Altan, 2011; Cebeci, 2005; Şen, 2007; Tahiroğlu, Yıldım ve Çetin, 2010; Yalar, 2010), öğrencilerin günlük yaşamlarında değerler (Deveci ve Ay, 2009) ile onların değerleri kazanım düzeyi (Baydar, 2009; Uçar, 2009), eğitim yöneticilerinin okullarda yapılan değerler eğitimi hakkındaki görüşleri (Okudan ve Ekşi, 2011), yeni ilköğretim programlarının değer eğitimi (Akbaş, 2006), ders kitapları ve öğretim programlarında yer alan değerler (Gözütok, 2010; Yaman, Taflan ve Çolak, 2009) üzerinde yapıldığı görülmektedir. Öte yandan öğretmen adaylarının; değer tercihleri (Aydın, 2005), değer öğretimine ilişkin görüşleri (Fidan, 2009; Yazar, 2012; Oğuz, 2011), değer algıları (Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkılı, 2008; Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2008; Dilmaç, Ertekin ve Yazıcı, 2009; Sarı, 2005) üzerine de çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bunların yanı sıra öğretmenlerin; öğrencilerine kazandırmak istedikleri değerler (Ünal, 2011), değer tercihlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi (Yılmaz, 2009), değer sistemleri (Şahin Fırat ve Açıkgöz, 2012), değerler eğitime ilişkin görüşleri (Tokdemir, 2007; Yıldırım, 2009; Yiğittir ve Öcal, 2010), değer yargı ve yönelimleri (Aktepe ve Yel, 2009; Memiş ve Gedik, 2010; Taşdan, 2010) ile onlara göre değerler eğitimi (Kaymakcan ve Meydan, 2011) konuları üzerinde de alan yazında birçok araştırma bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar incelendiğinde, bunların önemli bir bölümünün öğrencilerin, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının değerler eğitimi ile ilgili görüş ve düşünceleri ile öğretim programında değerlerin yeri üzerine yoğunlaştığı görülmektedir.

Değerler eğitimi konusuyla öğretmenler dâhil olmak üzere eğitimin bütün paydaşlarının bir gayret içerisinde olması son derece önemlidir. Bu noktada Akpınar (2011) bileşke model olarak adlandırdığı, aile kurumu, okul, din kurumu ve medyanın, bir bütün olarak değerlerin kazandırılmasında oldukça önemli yere sahip olduğunu vurgulamaktadır. Ancak resmi ve örtük

Turkish Studies

program ile okul dışı etmenlerin değerleri kazandırmasındaki etkililik düzeyine ilişkin öğrenci görüşlerini ortaya koyan, Fer ve Kuş (2009) tarafından yapılan çalışmadan başka herhangi bir çalışmaya araştırmacılar tarafından ulaşılmamıştır. Bu bağlamda, araştırmada hem resmi programın, hem örtük programın, hem de okul dışı etmenlerin, değerleri kazandırmasındaki etkililik düzeyinin aynı anda ve karşılaştırmalı olarak ele alınması ve değerleri kazandırmada hangisinin daha etkili olduğunun betimlenmesi, araştırmacının aynı zamandan benzer araştırmalardan farkını ve özgünlüğünü ortaya koymaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, ilköğretim 8. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin görüşleri doğrultusunda resmi ve örtük program ile okul dışı etmenlerin değerleri kazandırmasındaki etkililik düzeyini ve yollarını belirlemektir. Bu noktada araştırmanın alt amaçları aşağıda yer almaktadır.

1. Değerlerin kazandırılmasında;

- 1.1. Resmi programın,
- 1.2. Örtük programın ve,
- 1.3. Okul dışı etmenlerin etkililik düzeyi nedir?

2. Değerlerin kazandırılmasında;

- 2.1. Resmi programın,
- 2.2. Örtük programın ve,
- 2.3. Okul dışı etmenler arasında yer alan;
 - 2.3.1. Aile ortamının,
 - 2.3.2. Akraba ortamının,
 - 2.3.3. Medya ve sosyal çevrenin hangi yolları daha etkilidir?

2. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve analizine yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın yapılmasında tarama modelinden yararlanılmıştır. Tarama araştırması, bir grubun belirli özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını amaçlamaktadır. Bu modelin en avantajlı yönü, oldukça çok bireyden oluşan örneklemden elde edilen bilgiyi bize sunmasıdır (Büyüköztürk, 2010, 16-17). Öte yandan tarama modelinin en genel özelliği, geçmişte ya da günümüzde var olan bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlamaktadır (Karasar, 1999, 77). Bu bağlamda, araştırma kapsamında öğrencilerin görüşleri doğrultusunda resmi ve örtük program ile okul dışı etmenlerin değerleri kazandırmasındaki etkililik düzeyini ve yolları betimlenmeye çalışılmıştır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2011-2012 akademik yılı ikinci döneminde, Konya ilinin Selçuklu, Karatay ve Meram ilçe merkezlerinde yer alan ilköğretim okulları ikinci kademe 8. sınıf düzeyinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde, amaçsal örnekleme yöntemlerinden bir olan “benzeşik örnekleme yöntemi” kullanılmıştır. Bu yöntemin en genel özelliğini, evrenden araştırmanın problemiyle ilgili olarak benzeşik bir alt grubun seçilerek

çalışmanın burada yapılması oluşturmaktadır. Benzeşik örnekleme yöntemi, amaca bağlı olarak öncelik verilen benzeşik bir alt grubun seçilmesine de fırsat sunmaktadır (Büyüköztürk ve diğ., 2010, 90). Araştırmada benzeşik örnekleme yöntemine uygun olarak öncelikle evrende yer alan merkez ilçeler belirlenmiştir. Daha sonra bu merkez ilçelerdeki okulların özellikleri dikkate alınmış, her ilçeden o ilçede bulunan okulların genel özelliklerini barındıran okullar belirlenmiş ve araştırma bu okulların öğrencileri üzerinde yürütülmüştür. Bu doğrultuda araştırmanın örneklemini, biri özel olmak üzere toplam altı ilköğretim okulunda 8. sınıf düzeyinde öğrenim gören 526 öğrenci oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra 45 öğrenciden elde edilen veriler, anket veri girişi şekline uygun doldurulmadığı için değerlendirme dışı bırakılmıştır. Örnekleme yer alan katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin detaylı bilgiye Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1: Örnekleme yer alan öğrencilerin demografik özellikleri

Demografik Özellikler		f	%
Cinsiyet			
1	Kız	286	54,4
2	Erkek	240	45,6
Okul Türü			
1	Devlet İÖÖ	466	88,59
2	Özel İÖÖ	60	11,41
Okullar ve Bölgeleri (İlçeleri)			
1	Feritpaşa İÖÖ (Karatay)	80	15,21
2	Mümtaz Kuru İÖÖ (Meram)	132	25,10
3	Şükriye Onsun İÖÖ (Selçuklu)	174	33,07
4	Mehmet Özdemir İÖÖ (Selçuklu – Özel)	60	11,41
5	İzzet Bezirci İÖÖ (Karatay)	80	15,21
Toplam		526	100.0

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri Fer ve Kuş (2009) tarafından geliştirilen ‘İlköğretim Programlarında Yer Alan Değerleri Kazanma Yolları Anketi’ ile toplanmıştır. Değerler ve değerleri kazanma yolları şeklinde iki alt boyuttan oluşan ölçeğin boyutları 47 maddeden, ölçeğin toplamı ise 94 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin her iki boyutunda da maddeler üçlü likert tipi tarzından oluşturulmuş ve maddelere ilişkin cevap seçenekleri (1) etkisiz, (2) etkili ve (3) çok etkili biçiminde hazırlanmıştır. Ölçme aracının güvenilirlik (iç tutarlık) katsayısı Cronbach Alpha yöntemi ile hesaplanmıştır. Kişisel ve evrensel değerler ile milli değerler, değerler boyutunun iki alt boyutunu oluşturmakta ve bunların güvenilirlik (iç tutarlık) katsayısı sırayla .93 ve .87 olarak belirlenmiştir. Değerleri kazanma yolları boyutu ise beş alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutların adları ve iç tutarlık katsayıları sırayla resmi program .92; örtük program .86; aile ortamı .81; akraba ortamı .87; medya-sosyal çevre .81 şeklindedir. Bu çalışmadan elde edilen veriler üzerinde ölçme aracının güvenilirlik katsayısı da Cronbach Alpha yöntemi ile hesaplanmıştır. Buna göre ölçeğin değerler boyutunda yer alan kişisel ve evrensel değerler .90, milli değerler .85 olarak tespit edilmiştir. Değerleri kazanma yolları boyutunda yer alan alt boyutların güvenilirlik katsayısı ise resmi program .88; örtük program .87; aile ortamı .84; akraba ortamı .85; medya-sosyal çevre .86 şeklinde tespit edilmiştir.

2.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın verileri 25 Nisan – 4 Mayıs 2012 tarihleri arasında toplanmıştır. Bunun için öncelikle okul yönetiminden gerekli izin alındıktan sonra, çalışmanın amacı ve ölçeğin nasıl doldurulacağına ilişkin araştırmacılar tarafından öğrencilere bilgi sunulmuş ve rehberlik dersi saatinde anket uygulanmıştır. Gönüllülük ilkesi doğrultusunda öğrencilere uygulanan ölçeğin uygulama süreci ortalama 20 dakika sürmüştür.

2.5. Verilerin Çözümlemesi

Ölçme aracı üçlü likert şeklinde düzenlendiğinden çözümleme işleminde önce cevap seçenekleri için bir sayı değeri verilmiştir. Buna göre ‘çok etkili’ seçeneği için ‘3’, ‘etkili’ seçeneği için ‘2’, ‘etkisiz’ seçeneği için ‘1’ puan verilmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri olan cinsiyet, okul türü, okullar ve bölgeleri sınıflama özelliği taşıdığından dolayı katılımcıların bu özelliklerini belirlemek için frekans ve yüzde teknikleri kullanılmıştır. Tavşancıl’a (2006, 12) göre, sınıflama özelliği taşıyan ölçeklerden elde edilen veriler frekans ve yüzde teknikleri kullanılarak çözümlenebilir. Araştırmanın alt amaçlarına ilişkin elde edilen verilerin çözümlenmesinde kişisel değişkenler dikkate alınmadan aritmetik ortalama ve standart sapma teknikleri kullanılmıştır. Nitekim Tavşancıl (2006, 12), eşit aralıklı ölçeklerden elde edilen verilerin aritmetik ortalama ve standart sapmayla çözümlenebileceğini vurgulamıştır. Ölçme aracındaki her bir madde için katılım dereceleri 3: çok etkili (3.00-2.35), 2: etkili (2.34-1.68), 1: etkisiz (1.67-1.00) şeklinde derecelendirilmiştir.

3. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın alt amaçlarının sırası dikkate alınarak veri toplama aracından elde edilen bulgular ile bu bulguların yorumlarına yer verilmiştir.

3.1. Değerlerin Kazandırılmasında Resmî ve Örtük Program ile Okul Dışı Etmenlerin Etkililik Düzeyi

Öğrencilere değerleri kazandırma noktasında resmî ve örtük program ile okul dışı etmenlerin etkililik düzeyine ilişkin elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda ortaya çıkan bulgulara Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2: Resmî ve örtük program ile okul dışı etmenlerin değerleri kazandırmadaki etkililik düzeyine ilişkin öğrenci görüşlerinin aritmetik ortalama ve standart sapma sonuçları

Değerler		Resmî Program		Örtük Program		Okul Dışı Etmenler		
		\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	
Kişisel ve Evrensel Değerler	1	Aileye önem verme	2,496	,655	2,448	,650	2,716	,528
	2	Adil olma	2,475	,637	2,424	,665	2,593	,567
	3	Alçakgönüllü davranma	2,309	,707	2,404	,660	2,547	,629
	4	Bağımsızlığı önemseme	2,456	,674	2,477	,675	2,600	,601
	5	Bağışlayıcı olma	2,317	,732	2,378	,684	2,562	,594
	6	Barişçi olma	2,507	,666	2,469	,683	2,589	,628
	7	Bilimsel davranma	2,344	,715	2,237	,765	2,275	,759
	8	Bireysel özgürlüklere saygı duyma	2,515	,640	2,509	,634	2,598	,617
	9	Cesaretli olma	2,431	,705	2,444	,667	2,621	,607
	10	Cömert davranma	2,471	,677	2,444	,673	2,585	,597
	11	Çağdaş olma	2,519	,609	2,481	,619	2,574	,618
	12	Çalışkan olma	2,463	,680	2,363	,705	2,501	,661
	13	Demokratik davranma	2,502	,661	2,460	,642	2,551	,623
	14	Dostluğa önem verme	2,652	,619	2,642	,618	2,714	,550
	15	Duyarlı olma	2,534	,577	2,452	,641	2,576	,592
	16	Dürüst davranma	2,619	,601	2,568	,612	2,642	,580

Turkish Studies

17	Emaneti koruma	2,671	,588	2,635	,575	2,733	,521	
18	Estetiğe önem verme	2,133	,774	2,135	,792	2,268	,799	
19	Fedakar olma	2,441	,652	2,456	,653	2,619	,588	
20	Görgülü olma	2,564	,652	2,536	,630	2,699	,528	
21	Güvenilir olma	2,655	,576	2,614	,621	2,779	,478	
22	Hoşgörülü davranma	2,642	,567	2,558	,610	2,709	,538	
23	Yeniliğe açık olma	2,536	,609	2,509	,640	2,640	,557	
24	Yardımsaver olma	2,646	,582	2,572	,615	2,699	,559	
25	İyi niyetli olma	2,576	,599	2,520	,652	2,650	,568	
26	Kendine saygı duyma	2,606	,622	2,534	,666	2,682	,569	
27	Kıymet bilme	2,530	,660	2,507	,622	2,669	,556	
28	Konuksever olma	2,448	,701	2,439	,686	2,627	,612	
29	Kurallara uyma	2,462	,660	2,368	,709	2,498	,649	
30	Merhametli olma	2,507	,703	2,494	,666	2,673	,575	
31	Nezakatli olma	2,549	,638	2,481	,680	2,659	,559	
32	Ölçülü davranma	2,443	,670	2,441	,637	2,572	,593	
33	Özgüven sahibi olma	2,469	,683	2,488	,649	2,627	,580	
34	Paylaşmaya önem verme	2,547	,662	2,555	,641	2,646	,592	
35	Sabırlı olma	2,304	,787	2,382	,748	2,462	,720	
36	Sadeliğe önem verme	2,289	,788	2,347	,744	2,467	,685	
37	Sosyal olma	2,444	,689	2,443	,689	2,585	,664	
38	Tutumlu olma	2,437	,697	2,444	,678	2,532	,666	
39	Tokgözlü olma	2,441	,714	2,425	,707	2,562	,619	
Kişisel ve Evrensel Değerler Genel Ortalama		2,486	,385	2,464	,396	2,597	,334	
Milli Değerler	40	Doğal çevreyi koruma	2,572	,642	2,507	,705	2,619	,607
	41	Tarihi-kültürel mirası koruma	2,581	,632	2,579	,629	2,631	,614
	42	İbadet yerine saygı duyma	2,762	,518	2,718	,566	2,749	,560
	43	Şehit ve Gaziye saygılı olma	2,830	,431	2,785	,502	2,825	,444
	44	Bayrağa saygılı olma	2,832	,452	2,781	,497	2,809	,491
	45	İstiklal Marşına saygılı olma	2,828	,419	2,771	,491	2,828	,450
	46	Vatan sevgisine sahip olma	2,849	,416	2,800	,474	2,857	,410
47	Millet sevgisine sahip olma	2,821	,456	2,768	,504	2,842	,431	
Milli Değerler Genel Ortalama		2,760	,363	2,714	,411	2,770	,372	

3.1.1. Resmi programın değerleri kazandırmadaki etkililik düzeyi

Tablo 2'den de görüldüğü üzere resmi programın kişisel ve evrensel değerleri kazandırmadaki etkililiğine ilişkin olarak öğrenciler tarafından belirtilen görüşlerin 2,486 aritmetik ortalamayla "çok etkili" seçeneğinde birleştiği tespit edilmiştir. Benzer şekilde, resmi programın milli değerleri kazandırmasındaki etkililiğine ilişkin olarak da öğrenci görüşlerinin aritmetik ortalamasının 2,760 olduğu ve katılım düzeyinin "çok etkili" seçeneğinde yoğunlaştığı ortaya çıkmıştır. Elde edilen bulgular, resmi programın değerleri kazandırmada çok etkili bir yere sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca öğrenciler tarafından resmi programın kişisel ve evrensel değerleri kazandırmadaki etkililiğine ilişkin görüşlerin standart sapma sonucunun ,385 ve milli değerleri kazandırmasındaki etkililiğine ilişkin görüşlerin standart sapma sonucunun ,363 olması, katılımcıların görüşleri arasındaki paralelliğin ve tutarlığın yüksek olduğunu göstermektedir.

3.1.2. Örtük programın değerleri kazandırmadaki etkililik düzeyi

Örtük programın değerleri kazandırmadaki etkililik düzeyine ilişkin öğrencilerin görüşlerini ortaya koyan bulgular Tablo 2'de yer almaktadır. Verilerin çözümlenmesi sonucunda örtük programın kişisel ve evrensel değerleri kazandırmadaki etkililiğine ilişkin olarak öğrencilerin belirttikleri görüşlerin aritmetik ortalaması 2,464'tür. Elde edilen bulgu, örtük programın kişisel ve evrensel değerleri kazandırmada "çok etkili" olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen bu bulguya

Turkish Studies

paralel olarak, örtük programın milli değerleri kazandırmadaki etkililiğine ilişkin öğrenciler tarafından ileri sürülen görüşlerin aritmetik ortalaması 2,714'tür. Ortaya çıkan bulgu, örtük programın milli değerleri kazandırmada “çok etkili” olduğunu resmetmektedir. Öte yandan örtük programın kişisel ve evrensel değerler ile milli değerlerin kazandırmadaki etkililiğine ilişkin öğrenci görüşlerinin standart sapma sonucu sırayla ,396 ile ,411'dir. Bu durum, her iki boyutta yer alan değerlerin kazandırılması yönünde öğrenci görüşlerinin birbirini destekler nitelikte olduğuna işaret etmektedir.

3.1.3. Okul dışı etmenlerin değerleri kazandırmadaki etkililik düzeyi

Tablo 2'den de yer aldığı gibi okul dışı etmenlerin kişisel ve evrensel değerleri kazandırmadaki etkililiğine ilişkin katılımcıların ileri sürdükleri görüşler 2,597 aritmetik ortalamayla “çok etkili” seçeneğinde birleşmiştir. Benzer bir bulgu olarak, okul dışı etmenlerin milli değerleri kazandırmadaki etkililiğine ilişkin olarak öğrenci görüşlerinin aritmetik ortalamasının 2,770 olduğu ve katılım düzeyinin “çok etkili” seçeneğinde birleştiği belirlenmiştir. Ulaşılan bulgular, okul dışı etmenlerin değerleri kazandırmada oldukça yüksek düzeyde etkili bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca okul dışı etmenlerin kişisel ve evrensel değerleri kazandırmadaki etkililiğine ilişkin görüşlerin standart sapma sonucunun ,334 ve milli değerleri kazandırmadaki etkililiğine ilişkin görüşlerin standart sapma sonucunun ,372 olması, öğrenciler arasında görüş birliğinin yüksek olduğunu ve onların birbirlerini destekler nitelikte fikir ileri sürdüklerini ortaya koymaktadır.

3.2. Değerlerin Kazandırılmasında Resmî ve Örtük Program ile Okul Dışı Etmenlerin Yollarının Etkililik Düzeyi

Katılımcıların görüşleri doğrultusunda, değerlerin kazandırılmasında resmî ve örtük program ile okul dışı etmenlerin yollarının etkililik düzeyine ilişkin elde edilen bulgular Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3: Değerleri kazandırmada resmî ve örtük program ile okul dışı etmenlerin etkili olduğu yollara ilişkin öğrenci görüşlerinin aritmetik ortalama ve standart sapma sonuçları

1. Resmî Programda Değerleri Kazanma Yolları		\bar{x}	SS
1	Derste işlenen konular (üniteler, temalar).	2,401	,614
2	Derste kullanılan araç-gereçler (materyal, teknik donanım vb.)	2,271	,717
3	Ders kitapları (okuma parçaları, özlü sözler, resim, fotoğraf, tablo, grafik)	2,431	,685
4	Performans görevleri	2,380	,709
5	Proje görevleri.	2,368	,728
6	Sınıfta düzenlenen etkinlikler (yarışma, tartışma, oyun, drama, skeç vb.)	2,266	,746
7	Derste yapılan sınavlar ve değerlendirme etkinlikleri	2,416	,684
8	Arkadaşlarla sınıf içi iletişim.	2,416	,695
9	Arkadaşlarla yapılan işbirlikli grup çalışmaları.	2,420	,701
10	Öğretmenin sınıf içindeki ilke ve kuralları.	2,439	,705
11	Öğretmenin sözlü iletişim şekli.	2,431	,696
12	Öğretmenin sözsüz iletişim şekli (tavır ve davranışları).	2,399	,722
Genel Ortalama		2,386	,460
2. Örtük Programda Değerleri Kazanma Yolları		\bar{x}	SS
13	Sosyal kulüp faaliyetleri	2,135	,796
14	Kütüphanenin kullanımı.	1,929	,846
15	Laboratuvarların kullanımı (bilgisayar, fen vb.).	2,100	,785
16	Okul kantininin kullanımı.	2,243	,786
17	Okul içi etkinlikler (toplanti, seminer, tiyatro, konferans, spor vb.)	2,258	,741
18	Okulun düzenlediği okul dışı etkinlikler (gezi, gözlem vb.).	2,214	,733
19	Okulda oynanan oyunlar.	2,212	,785
20	Okulda verilen ödüller.	2,256	,783
21	Okulun düzenlediği törenler (açılış-mezuniyet törenleri vb.).	2,195	,784

Turkish Studies

22	Okullar arası ilişkiler (bilgi-spor yarışmaları, sanat etkinlikleri vb.).	2,290	,728
23	Okul arkadaşlarıyla sosyal ilişkiler (sohbet, tartışma, oyun).	2,404	,702
Genel Ortalama		2,203	,512
3.1. Okul Dışında Aile Ortamında Değerleri Kazanma Yolları		\bar{x}	SS
24	Aile içi ilişkiler (aile fertlerinin birbiriyle iletişimi).	2,657	,582
25	Ailenin sosyal ilişkileri (komşularla ilişkiler vb.).	2,633	,576
26	Ailenin sosyal hayatı (tiyatro, sinema, seyahat vb. etkinlikler).	2,463	,680
27	Annenin davranışları.	2,703	,551
28	Babanın davranışları.	2,722	,547
29	Kardeşin davranışları.	2,572	,639
30	Annenin disiplin kuralları.	2,572	,651
31	Babanın disiplin kuralları.	2,587	,664
Genel Ortalama		2,614	,420
3.2. Okul Dışında Akraba Ortamında Değerleri Kazanma Yolları		\bar{x}	SS
32	Teyze-halanın davranışları.	2,425	,717
33	Amca-dayının davranışları.	2,393	,734
34	Anneanne-babaanneninin davranışları.	2,484	,697
35	Dedenin davranışları.	2,401	,746
Genel Ortalama		2,426	,607
3.3. Okul Dışında Medya ve Sosyal Çevrede Değerleri Kazanma Yolları		\bar{x}	SS
36	İnternet (web sayfaları, sohbet programları vb.).	2,427	,746
37	Gazete yazıları.	2,214	,764
38	Radyo programları.	2,163	,795
39	Cep telefonları (sohbet, mesajlaşma vb.).	2,404	,776
40	Müzik-magazin programları.	2,287	,818
41	Kültür-sanat programları.	2,275	,779
42	Çocuk/gençlik programları.	2,327	,780
43	Haber-belgesel programları.	2,321	,769
44	Sinema filmleri.	2,541	,668
45	Tiyatro oyunları.	2,304	,777
46	Arkadaşlarla okul dışında sosyal ilişkiler.	2,623	,646
47	Arkadaşlarla okul dışında ders çalışmak.	2,363	,775
Genel Ortalama		2,354	,481

3.2.1. Değerlerin kazandırılmasında resmi programda yer alan yolların etkililik düzeyi

Tablo 3'te de yer aldığı gibi, değerlerin kazandırılmasında resmi programda yer alan yolların etkililiğine ilişkin öğrenci görüşlerinin 2,386 aritmetik ortalamayla "çok etkili" seçeneğinde birleştiği tespit edilmiştir. Öte yandan değerlerin kazandırılmasında resmi programda yer alan yolların etkililik düzeyine ilişkin öğrenciler tarafından belirtilen görüşlerin standart sapma sonucu ,460'tır. Bu bulgu, öğrenciler arasındaki görüş birliğinin yüksek derecede olduğunu ve onların birbirlerine yakında görüş belirttiklerini göstermektedir.

3.2.2. Değerlerin kazandırılmasında örtük programda yer alan yolların etkililik düzeyi

Değerlerin kazandırılmasında örtük programda yer alan yolların etkililik düzeyine ilişkin öğrencilerin görüşlerini ortaya koyan bulgular Tablo 3'te yer almaktadır. İlgili boyutta yer alan yolların etkililik düzeyine yönelik öğrencilerin belirttikleri görüşlerin aritmetik ortalaması 2,203'tür. Elde edilen bulgu, değerlerin kazandırılmasında örtük programda yer alan yolların etkililik düzeyinin orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Öte yandan örtük programda yer alan

yolların etkililik düzeyine ilişkin öğrenci görüşlerinin standart sapma sonucu ,512'dir. Bu değer, ilgili boyuta ilişkin öğrenciler arasındaki görüş birliğinin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

3.2.3. Değerlerin kazandırılmasında okul dışı etmenler arasında yer alan yolların etkililik düzeyi

Değerlerin kazandırılmasında okul dışı etmenler arasında aile ve akraba ortamı ile medya ve sosyal çevre yer almaktadır. Bu yolların değerleri kazandırılmasındaki etkililiğine ilişkin öğrenci görüşleri aşağıda yer almaktadır.

3.2.3.1. Değerlerin kazandırılmasında aile ortamında yer alan yolların etkililik düzeyi

Okul dışı etmenlerden olan aile ortamında yer alan yolların değerlerin kazandırılmasındaki etkililiğine ilişkin öğrenci görüşlerinin aritmetik ortalaması 2,614'tür. Bu bulgu, aile ortamında yer alan yolların değerlerin öğrencilere kazandırılmasında çok etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, ilgili boyuta yer alan yollar için öğrenciler tarafından ileri sürülen görüşlerin standart sapma sonucu ,420'dir. Bu değer, ilgili boyuta ilişkin öğrenciler arasındaki görüş birliğinin yüksek olduğunu ve birbirlerini destekler nitelikte görüş ileri sürdüklerini ortaya koymaktadır.

3.2.3.2. Değerlerin kazandırılmasında akraba ortamında yer alan yolların etkililik düzeyi

Tablo 3'ten de görüldüğü üzere, değerlerin kazandırılmasında akraba ortamında yer alan yolların etkililik düzeyine ilişkin öğrenci görüşlerinin 2,426 aritmetik ortalamayla "çok etkili" seçeneğinde kesiştiği tespit edilmiştir. Öte yandan değerlerin kazandırılmasında akraba ortamında yer alan yolların etkililik düzeyine ilişkin öğrenci görüşlerin standart sapma sonucu ,607'dir. Bu bulgu, öğrencilerin birbirlerine yakın ve tutarlı görüş ileri sürdüklerini işaret etmektedir.

3.2.3.3. Değerlerin kazandırılmasında medya ve sosyal çevrede yer alan yolların etkililik düzeyi

Okul dışı etmenler arasındaki medya ve sosyal çevrede yer alan yolların değerlerin kazandırılmasındaki etkililiğine yönelik öğrenci görüşlerinin aritmetik ortalaması 2,354'tür. Elde edilen bulgu, medya ve sosyal çevrede yer alan yolların değerlerin öğrencilere kazandırılmasında çok etkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca, medya ve sosyal çevrede yer alan yolların değerleri kazandırılmasındaki etkililiğine ilişkin öğrencilerin belirttikleri görüşlerin standart sapma sonucu ,481'dir. Bu değer, öğrencilerin birbirlerini destekler görüşte olduklarını resmetmektedir.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, bulgular doğrultusunda çeşitli sonuçlara ulaşılmış, elde edilen bu sonuçlar yurt içinde ve dışında yapılan araştırma sonuçlarıyla tartışılmış ve bölümün sonunda ise sonuçlar doğrultusunda çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Ulaşılan bulgular doğrultusunda, kişisel ve evrensel değerler boyutunda yer alan; alçakgönüllü davranma, bağışlayıcı olma, bilimsel davranma, estetiğe önem verme, sabırlı olma ve sadeliğe önem verme değerlerinin, ankette yer alan diğer değerlere göre öğrencilere kazandırılması noktasında resmi programın daha düşük düzeyde etkili olduğu tespit edilmiştir. Aynı boyutta yer alan; dostluğa önem verme, dürüst davranma, emaneti koruma, görgülü olma, güvenilir olma, hoşgörülü davranma, yardımsever olma, iyi niyetli olma ve kendine saygı duyma değerlerinin öğrencilere kazandırılmasında resmi programın üst düzeyde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Öte yandan ankette yer alan milli değerlerin tamamının öğrencilere kazandırılmasında, resmi programın

üst düzeyde etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Elde edilen bulgular, resmi programların kişisel ve evrensel değerlerden ziyade, milli değerlerin öğrencilere kazandırılmasında daha yüksek düzeyde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmanın birinci alt amacına ilişkin bulgular genel olarak değerlendirildiğine, kişisel ve evrensel değerler ile milli değerlerin öğrencilere kazandırılmasında resmi programın çok etkili olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili yapılan araştırma sonuçları, bu araştırmadan elde edilen sonuçları destekleyici nitelik taşımaktadır. Nitekim, değerler eğitiminde ve değerlerin öğrencilere kazandırılmasında resmi programların etkili olduğu birçok araştırmanın ortak sonucudur (Gömleksiz ve Cüro, 2011; Kınasakal ve diğ. 2011; Özen ve Güteryüz, 2011). Öte yandan öğretmenler üzerinde yapılan çalışmalardan da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Narin ve Belet (2007) tarafından ilköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın vatandaşlık bilgi, beceri ve değerlerini kazandırmasına ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın sonuçları arasında, öğretmenlerin çoğunluğu, Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın vatandaşlık bilgi, beceri ve değerlerini kazandırmaya uygun olduğunu ve bu değerlerin öğrencilere kazandırıldığını vurgulamıştır.

Kişisel ve evrensel değerler boyutunda yer alan bilimsel davranma ve estetiğe önem verme değerlerinin, ankette yer alan diğer değerlere göre öğrencilere kazandırılması noktasında örtük programın daha düşük düzeyde etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Öte yandan ilgili boyutta yer alan; dostluğa önem verme, dürüst davranma, emaneti koruma, güvenilir olma, hoşgörülü davranma, yardımsever olma ve paylaşmaya önem verme değerlerinin öğrencilere kazandırılmasında örtük programın üst düzeyde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, ankette yer alan milli değerlerin tamamının öğrencilere kazandırılması noktasında örtük programın üst düzeyde etkili olduğu tespit edilmiştir. Ulaşılan bulgular, resmi programlarda olduğu gibi, milli değerleri öğrencilere kazandırma bakımından örtük programın daha yüksek üst düzeyde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın ikinci alt amacına ilişkin elde edilen bulgular, kişisel ve evrensel değerler ile milli değerlerin öğrencilere kazandırılmasında örtük programın çok etkili olduğunu ortaya çıkarmıştır. Örtük program temelli yapılan diğer araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Sampbell ve McDowell (1998) ile Ahola (2000) tarafından yapılan araştırmalar (Akt: Fer ve Kuş, 2009), değerlerin kazanılma sürecinde örtük programın varlığını ve etkililiğini ortaya çıkarmıştır. Sarı (2007) tarafından, ilköğretim okullarında demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program içerikli bir araştırma yapılmıştır. Araştırmanın sonuçları arasında, öğrencilerin temel demokratik değerleri kazanmaları bakımından okuldaki örtük programın önemli bir işleve sahip olduğu yer almıştır. Öte yandan, öğretmen adayları ve öğretmenler üzerinde örtük program içerikli yapılan araştırmalar da benzer sonuçları işaret etmektedir. Konuyla ilgili olarak Yüksel (2007) tarafından öğretmen adayları üzerinde yürütülen bir araştırmadan ortaya çıkan bulgular, adaylara öğretmenlik bilgi, beceri ve tutumlarının kazandırılmasında, kurumdaki örtük programın çok önemli olduğunu göstermiştir. Öte yandan Kesici ve Türkoğlu'nun (2012) yaptığı araştırmanın sonuçları arasında, örtük program kapsamındaki sınıf içi iletişim ve okuldaki yaşam kalitesi yükseldikçe öğretmenlerin olumlu davranışlar sergiledikleri gözlenmiştir.

Örtük programda olduğu gibi, okul dışı etmenlerin de kişisel ve evrensel değerler boyutunda yer alan bilimsel davranma ve estetiğe önem verme değerlerinin, anketteki diğer değerlere göre öğrencilere kazandırılmasında daha düşük düzeyde etkili olduğu tespit edilmiştir. Aynı boyutta bulunan; aileye önem verme, bağımsızlığı önemseme, cesaretli olma, dostluğa önem verme, dürüst davranma, emaneti koruma, fedakâr olma, görgülü olma, güvenilir olma, hoşgörülü davranma, yeniliğe açık olma, yardımsever olma, iyi niyetli olma, kendine saygı duyma, kıymet bilme, konuksever olma, merhametli olma, nezaketli olma, özgüven sahibi olma, paylaşmaya önem verme ve sabırlı olma değerlerinin öğrencilere kazandırılmasında okul dışı etmenlerin üst düzeyde etkili olduğu görülmüştür. Bunların yanı sıra, ankette yer alan milli değerlerin tamamının

Turkish Studies

öğrencilere kazandırılmasında okul dışı etmenlerin oldukça üst düzeyde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan bulgular, resmi ve örtük programlardan elde edilen bulgulara benzer bir şekilde, okul dışı etmenlerin de kişisel ve evrensel değerlerden ziyade milli değerlerin öğrencilere kazandırılmasında daha yüksek düzeyde etkili olduğunu göstermektedir. Okul dışı faktörlerin değerleri kazandırılmasındaki etkililiği konusunda yapılan araştırma sonuçları, bu araştırmadan elde edilen sonuçları destekler nitelik taşımaktadır. Smith ve Smith (2000; Akt. Fer ve Kuş, 2009) tarafından yapılan araştırmanın sonuçları arasında, yaşa ve eğitim seviyesine bağlı olarak bilgi, tutum ve değer kazanma sürecinde okul dışı öğrenme yollarına (medya, sosyal çevre vb.) yönelik eğiliminin yükseldiği yer almaktadır. Konuyla ilgili Meydan ve Bahçe (2010), Hayat Bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeyinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi amacıyla bir çalışma yapmıştır. Çalışmanın sonuçları arasında öğrencilere değerleri kazandırmada çevrenin öneminin arttığı ve değerleri kazandırmada aile-okul-çevre işbirliğinin önemli olduğu yönünde öğretmenlerin görüş bildirdikleri tespit edilmiştir. Öte yandan Tokdemir (2007), tarih öğretmenlerinin değer ve değer eğitimi hakkındaki görüş ve düşüncelerini tespit etmek ve değer eğitimiye yönelik öğretmenlerin neler yaptıklarını ortaya çıkarmak amaçlı bir çalışma yapmıştır. Değerlerin öğretiminin, eğitim-öğretimin önemli bir parçası olduğu görüşünde olan öğretmenlerin, aynı zamanda değer eğitiminde okul dışı çevresel faktörlerin ve medyanın problem olduğu ve bunların eğitim programlarının yetersiz olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir.

Araştırmanın dördüncü alt amacına ilişkin olarak, değerlerin kazandırılmasında resmi programda yer alan yolların çok etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak, ankette belirtilen resmi program yollarının değerleri kazandırılmasında resmi programın etkililiğinden daha düşük düzeyde etkili olduğu dikkate değer bir sonuçtur. Resmi programda yer alan “derste kullanılan araç-gereçler (materyal, teknik donanım vb.)” ile “sınıfta düzenlenen etkinlikler (yarışma, tartışma, oyun, drama, skeç vb.)” yollarının değerleri kazandırmada daha düşük düzeyde etkili yollar olduğu belirlenmiştir. Öte yandan resmi programlardaki “ders kitapları (okuma parçaları, özlü sözler, resim, fotoğraf, tablo, grafik)”, “arkadaşlarla yapılan işbirlikli grup çalışmaları”, “öğretmenin sınıf içindeki ilke ve kuralları” ile “öğretmenin sözlü iletişim şekli”nin değerleri kazandırmada üst düzeyde etkili yollar olduğu ortaya çıkmıştır.

Değerlerin kazandırılmasında örtük programda yer alan yolların orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Resmi programda olduğu gibi örtük programda da ankette yer alan yolların değerlerin kazandırılmasında örtük programın etkililiğinden daha düşük düzeyde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. İlgili boyutta yer alan “sosyal kulüp faaliyetleri”, “kütüphanenin kullanımı” ve “laboratuvarların kullanımı” yollarının değerleri kazandırmada düşük düzeyde etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Öte yandan “okullar arası ilişkiler (bilgi-spor yarışmaları, sanat etkinlikleri vb.)” ile “okul arkadaşlarıyla sosyal ilişkiler (sohbet, tartışma, oyun)” yollarının değerleri kazandırmada üst düzeyde etkili olan örtük program yolları olduğu görülmüştür.

Araştırmanın altıncı alt amacını oluşturan aile ortamı boyutuna ilişkin olarak, aile ortamında bulunan yolların değerlerin kazandırılmasında çok etkili olduğunu sonucuna ulaşılmıştır. Aile ortamında yer alan “aile içi ilişkiler (aile fertlerinin birbiriyle iletişimi)”, “annenin davranışları” ve “babanın davranışları” yollarının değerleri kazandırmada çok üst düzeyde etkili olduğu tespit edilmiştir. Ortaya çıkan bu sonuç, konuyla ilgili olarak Eldeleklioğlu (1999) tarafından yapılan araştırma sonucuyla paralellik göstermektedir. Nitekim ilgili araştırmada anne-baba tutumunun çocukların karar verme becerileri üzerindeki etkisi incelenmiş ve ev ortamında geçerli değerlerin çocukları şekillendirdiği tespit edilmiştir. Akbaş (2004) tarafından “Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim ikinci kademedeki gerçekleştirme derecesinin değerlendirilmesi” başlıklı ve geniş kapsamlı bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenler değer öğretiminde belirleyici olan unsurun aile olduğunu vurgulamıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular, değerlerin kazandırılmasında akraba ortamında yer alan yolların çok etkili

Turkish Studies

olduğunu göstermektedir. Özellikle “anneanne-babaannenin davranışları” yolunun değerleri kazandırmada çok üst düzeyde etkili olan akraba ortamı yolu olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan, okul dışı etmenler arasındaki diğer yollarda olduğu gibi, medya ve sosyal çevrede yer alan yolların da değerlerin kazandırılmasında çok etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Medya ve sosyal çevrede yer alan “internet (web sayfaları, sohbet programları vb.)”, “sinema filmleri” ve “arkadaşlarla okul dışında sosyal ilişkiler” yollarının değerleri kazandırmada üst düzeyde bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bunların yanı sıra, resmi ve örtük programdan elde edilen sonuca benzer şekilde, okul dışı etmenler arasında yer alan yolların da değerlerin kazandırılmasında okul dışı etmenlerden daha düşük düzeyde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Benzer bir araştırma Temiz (2007) tarafından yapılmış, medyanın örtük aktarmalarla davranışları şekillendirdiği ve bu tip öğrenmelerin çoğu zaman resmi programından daha etkili olduğu görülmüştür.

Kişisel ve evrensel değerler ile milli değerlerin öğrencilere kazandırılmasında resmi ve örtük program ile okul dışı etmenlerin üçünün de çok etkili olduğu tespit edilmiştir. İstatistiksel açıdan aralarında fazla bir fark olmamasına rağmen, değerlerin tamamının öğrencilere kazandırılmasında birinci derecede okul dışı etmenlerin, ikinci derecede resmi programın, üçüncü derecede ise örtük programın daha etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Elde edilen başka bir sonuç ise, resmi ve örtük program ile okul dışı etmenlerin milli değerlerin öğrencilere kazandırılmasında daha yüksek düzeyde bir etki ettiği. Öte yandan, resmi programın kişisel ve evrensel değerlerden ziyade milli değerlerin öğrencilere kazandırılmasında daha etkili olması dikkate değer bir sonuç olarak tespit edilmiştir. Konuyla ilgili yapılan diğer araştırma sonuçları da değerlerin öğrencilere kazandırılmasında okul, aile ve çevrenin tamamının önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim, Meydan ve Bahçe (2010) tarafından yapılan araştırmanın sonuçları arasında, öğrencilere değerleri kazandırmada çevrenin etkisinin büyük olduğu, çevrenin öğrenciler için model oluşturduğu ve değerleri kazandırmada çevre ile birlikte aile ve okulun da önemli derecede etkisinin olduğu ve değerleri kazandırmada üçünün de ortak hareket etmesi gerektiği yer almıştır.

Resmi ve örtük program ile okul dışı etmenlerin değerleri kazandırmasındaki etkililik düzeyinin sırasında olduğu gibi, değerlerin kazandırılması yollarında da benzer bir sonuç ortaya çıkmıştır. İstatistiksel olarak aralarında fazla bir fark olmamasına rağmen, değerlerin öğrencilere kazandırılmasında birinci derecede okul dışı etmenlerin, ikinci derecede resmi programın, üçüncü derecede ise örtük programın yollarının etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ortaya çıkan bulgulardan dikkate değer olarak elde edilen başka bir sonuç ise, resmi ve örtük program ile okul dışı etmenler değerleri kazandırmada üst düzeyde etkiliyken, bu faktörlerde yer alan yolların ise değerleri kazandırmada daha düşük düzeyde etkili olduğudur.

Araştırmanın sonuçları dikkate alınarak şu öneriler geliştirilmiştir.

a. Değerlerin öğrencilere kazandırılmasında resmi programların etkililik düzeyinin artırılması için özellikle öğretim programlarında değerlere ve bununla ilgili olan duyuşsal boyuta daha fazla ağırlık verilebilir.

b. Resmi ve örtük program ile okul dışı etmenlerin kişisel ve evrensel değerlerin öğrencilere kazandırmasındaki etkililik düzeyinin yükseltilmesi için eğitim programlarının geliştirilmesinde bu değerlerin nicel ve nitel ağırlıkları artırılabilir.

c. Değerlerin kazandırılması noktasında hem örtük program hem de okul dışı etmenler çok etkili olduğu için bu iki öğenin de hem milli eğitimin temel amaçları hem de aşamalı (dikey) ve sınıflamalı (yatay) eğitimsel amaçların (hedeflerin) özelliklerine uygun olması sağlanabilir.

d. Alçakgönüllü davranma, bağışlayıcı olma, bilimsel davranma, estetiğe önem verme, sabırlı olma ve sadeliğe önem verme değerlerinin kazandırılmasında resmi programın etkililik düzeyinin artırılması için başta işbirlikli öğrenme olmak üzere eğitim durumlarında farklı öğretim model, yöntem ve tekniği kullanılabilir.

e. Bilimsel davranma ve estetiğe önem verme değerlerinin öğrencilere daha yüksek düzeyde kazandırılması için örtük program ile okul dışı etmenler daha fazla işe vuruk hale getirilebilir.

f. Derste araç-gereç kullanımı ile sınıfta düzenlenen yarışma, tartışma, oyun, drama, skeç vb. etkinliklerin nitelikli yapılması, değerlerin kazandırılmasında resmi program yollarının etkililiğini yükseltebilir.

g. Öğretmen, öğrenci, idareci, memur vb. okulda yer alan tüm paydaşların değerlerin kazanımında istekli ve örnek olmaları, örtük programda yer alan yolların değerlerin daha etkili bir şekilde kazanılmasına fırsat tanıyabilir.

h. Değerleri kazandırma yolları arasında aile ve akraba ortamının çok etkili olduğu sonucundan hareketle çocuklara örnek davranışların sergilenmesi noktasında ailelerin ve akrabaların bilinçlilik düzeyi yükseltilebilir.

i. İnternet ve sinema filmleri değerleri kazandırmada çok etkili olduğu için bunların içeriği toplumun değerlerini destekleyici konularla oluşturulabilir.

KAYNAKÇA

- AKBAŞ, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- AKBAŞ, O. (2006). Yeni ilköğretim programlarının değer eğitimi boyutunun incelenmesi *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi Bildiri Kitabı* (2. Cilt, 261-268), Ankara, Kök Yayıncılık.
- AKBAŞ, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim ikinci kademedeki gerçekleştirme derecesinin değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniv. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- AKPINAR, B. (2011). Değerler eğitiminde bileşke modeli, *Eğitime Bakış*, 7(9), 30-38.
- AKTEPE, V. ve YEL, S. (2009). İlköğretim öğretmenlerinin değer yargılarının betimlenmesi. Kırşehir ili örneği, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 607-622.
- ALTAN, M. Z. (2011). Çoklu zekâ kuramı ve değerler eğitimi, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 53-57.
- ARSLAN, A. (2005). Türkiye’de medya-toplum ilişkisi ve medyanın profesyonellik etiği üzerine sosyolojik bir değerlendirme, *Akademik Bakış*, (5), 1-13.
- AYDIN, A. (2005). *Dil ve tarih coğrafya fakültesi öğrencilerinin değer hiyerarşileri ile ilahiyat fakültesi öğrencilerinin değer hiyerarşilerinin karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BACANLI, H. (2006). *Duyuşsal davranış eğitimi*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- BAŞBAKANLIK. (2010). *Türkiye’de aile değerleri araştırması*, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

- BAYDAR, P. (2009). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri ve bu süreçte yaşanan sorunların değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., ÇAKMAK, E. K., AKGÜN, Ö. E., KARADENİZ, Ş. ve DEMİREL, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*, Ankara, Pegem Akademi.
- CEBECİ, A. (2005). *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde ahlâkî değerlerin eğitimi ve öğretimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇAVDARCI, M. (2002). *Türkiye’de sosyal değerlerin aşınması ve kültür sömürgeciliği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DEMİREL, Ö. (2007). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*, Ankara, Pegem A Yayıncılık.
- DEVECİ, H. ve AY, T. S. (2009). İlköğretim okulu öğrencilerinin günlüklerine göre günlük yaşamda değerler, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 167-181.
- DİLMAÇ, B., ERTEKİN, E. ve YAZICI, E. (2009). Değer tercihleri ve öğrenme stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 27-47.
- DİLMAÇ, B., BOZGEYİKLİ, H. ve ÇIKILI, Y. (2008). Öğretmen adaylarının değer algılarının farklı değişkenler açısından incelenmesi, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 69-91.
- DİLMAÇ, B., DENİZ, ve M, DENİZ, M. E. (2008). Üniversite öğrencilerinin öz-anlayışları ile değer tercihlerinin incelenmesi, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 9-24.
- EKŞİ, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları, *Değerler Eğitimi Dergisi*, (1)1, 79-96.
- ELDELEKLİOĞLU, J. (1999). Karar stratejileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişki, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(11), 7-13.
- ERDEN, M. (2005). *Öğretmenlik mesleğine giriş*, İstanbul, Epsilon Yayınları.
- FER, S. ve KUŞ, D. (2009). *İlköğretim programlarının, örtük programın ve okul dışı etmenlerin değerleri kazandırma etkililiğinin 8. sınıf ilköğretim öğrencilerinin ve öğretmenlerinin görüşlerine göre incelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- FİDAN, N. K. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri, *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(2), 1-18.
- GENÇEL ATAMAN, Ö. ve EROĞLU, Ö. (2011). Müzik öğretmeni adaylarının informal müzik eğitimi yoluyla kazandıkları davranışlar, *2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, 27-29 April, 2011, Antalya-Turkey.
- GÖMLEKSİZ, M. N. ve CÜRO, E. (2011). Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 95-134.
- GÖZÜTOK, D. (2010). Milli eğitim, çocuklara ulusal değerleri kazandırmaktan neden vazgeçiyor?, *İlköğretim Online*, 9(2), 601-629.
- HORN, R. A. (2003). Developing a critical awareness of the hidden curriculum through media literacy, *The Clearing House*, 76(6), 298-300.

- İLHAN, S. (1990). *Bir kültür unsurumuz: Atatürkçülük, millî kültür unsurlarımız üzerinde genel görüşler*, Ankara, Atatürk Kült. Merk. Yay.
- KARASAR, N. (1999). *Bilimsel araştırma yöntemi*, Ankara, Nobel Yayınevi.
- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2011). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi programları ve öğretmenlerine göre değerler eğitimi, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(21), 29-55.
- KESİCİ, A. E. ve TÜRKÖĞLU, A. (2012). Ortaöğretim kurumlarının okul yaşam kalitesi düzeyi ve ortaöğretim öğretmenlerinin sınıf içi iletişimde kullandıkları örtük davranışlar, *Pamukkale Ünv. Eğitim Fakültesi Dergisi*, (31), 147-160.
- KINASAKAL, İ., KILDAN, A. O., AYDINÖZÜ, D., BEKDAŞ, F. ve UĞURLU, M. (2011). *İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerlerin kazanılmışlık düzeyinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*, Eskişehir, Değerler Eğitimi Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı.
- MEB ve RTÜK (2006). *İlköğretim medya okuryazarlığı dersi öğretim programı ve kılavuzu*, <http://www.medyaokuryazarligi.org.tr/documents/program.pdf>, Erişim tarihi: 20.09.2012.
- MEB. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 4-5 sınıf öğretim programı ve kılavuzu*, Ankara.
- MEMİŞ A. ve GEDİK, E. G. (2010). Sınıf öğretmenlerinin değer yönelimleri, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(20), 123-145.
- MEYDAN, A. ve BAHÇE, A. (2010). Hayat bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(1), 20-37.
- NARİN, D. ve BELET, Ş. D. (2007). *İlköğretim Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nın Vatandaşlık bilgi, beceri ve değerlerini kazandırmasına ilişkin öğretmen görüşleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Ünv. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- OĞUZ, A. (2011). Öğretmen adaylarının demokratik değerleri ile öğretme ve öğrenme anlayışları, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(22), 139-160.
- OKTAY, H. T. (2011). *Televizyon dizilerinin toplumun milli ve manevi değerleri açısından değerlendirilmesi; Aşk-ı memnu dizisi örneği*, T.C Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.
- OKUDAN, A. Y. ve EKŞİ, H. (2010). Eğitim yöneticilerinin bakış açısı ile değerler eğitimi, *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 8(2), 178-190.
- ÖZEN, Y. ve GÜLERYÜZ, K. (2011). *İlköğretim 1-3 sınıf 4-5 sınıf sosyal bilgiler dersindeki değerler ve değerler eğitiminin incelenmesi*, Eskişehir, Değerler Eğitimi Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı.
- SARI, E. (2005). Öğretmen adaylarının değer tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi örneği, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(10), 73-88.
- SARI, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: Düşük ve yüksek okul yaşam kalitesine sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞAHİH FIRAT, N. ve AÇIKGÖZ, K. (2012). Bazı değişkenler açısından öğretmenlerin değer sistemleri, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (43), 422-435.

- ŞEN, Ü. (2007). *Millî eğitim bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniv. Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- TAHİROĞLU, M., YILDIRIM, T. ve ÇETİN, T. (2010). Değer eğitimi yöntemlerine uygun geliştirilen çevre eğitimi etkinliğinin, ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin çevreye ilişkin tutumlarına etkisi, *Selçuk Üniv. Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, (30), 231-248.
- TAŞDAN, M. (2010). Türkiye'deki resmi ve özel ilköğretim okulu öğretmenlerinin bireysel değerleri ile okulun örgütsel değerleri arasındaki uyum düzeyi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 1(16), 113-148.
- TAŞPINAR, M. (2012). *Kuramdan uygulamaya öğretim ilke ve yöntemleri*, Ankara, Elhan Kitap Yayın Dağıtım.
- TAVŞANCIL, E. (2006). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, Ankara, Nobel Yayınları
- TDK. (2012). *Değer*, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, Erişim tarihi: 24.09.2012.
- TEMİZ, N. (2007). The evaluation of the sitcom "sihirli annem" in terms of "curriculum evaluation, *Eurasian Journal of Educational Research*, (27), 179-189.
- TEZCAN, M. (2003). Gizli müfredat, eğitim sosyolojisi açısından bir kavram çözümlemesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 53-59.
- TOKDEMİR, M. A. (2007). *Tarih öğretmenlerinin değerler ve değer eğitimi hakkındaki görüşleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TUNCEL, M. (2008). Duyuşsal özelliklerin gelişimi açısından fiziki ortamdan kaynaklanan örtük programın incelenmesi, *Balıkesir Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(20), 26-38.
- UÇAR, S. (2009). Sosyal Bilgiler programındaki değerlerle ilgili kazanımlara yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÜNAL, F. (2011). Öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmak istedikleri değerlere yönelik bir inceleme, *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 2(4), 3-24.
- VARIŞ, F. (1996), *Eğitimde program geliştirme: Teoriler teknikler*, Ankara, Alkım Kitapçılık Yayıncılık.
- VEZNEDAROĞLU, R. L. (2007). *Okulda ve sınıfta örtük program (Bir özel ilköğretim okulu örneği)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- YALAR, T. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler programında değerler eğitiminin mevcut durumunun belirlenmesi ve öğretmenlere yönelik bir program modülü geliştirme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mersin Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YAMAN, H., TAFLAN, S. ve ÇOLAK, S. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 107-120.
- YAYGIN, S. ve DİNDAR, H. (2010). İlköğretim okullarında örtük programın varlığına ilişkin bir araştırma (Türkiye: Siirt ili örneği), *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3), 1017-1038.
- YAZAR, T. (2012). Öğretmen adaylarının değerler hakkındaki görüşleri, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(1), 61-68.

-
- YILDIRIM, K. (2009). Values education experiences of Turkish class teachers: A phenomenological approach, *Eurasian Journal of Educational Research*, (35), 165-184.
- YILMAZ, E. (2009). Öğretmenlerin değer tercihlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 109-128.
- YİĞİTTİR, S. ve ÖCAL, A. (2010). Lise tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi konusundaki görüşleri, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(20), 117-124.
- YÜKSEL, S. (2002). Yükseköğretimde eğitim-öğretim faaliyetleri ve örtük program, *Uludağ Ünv. Eğitim Fakültesi Dergisi*, XV(1), 361-370.
- YÜKSEL, S. (2004). *Örtük program: Eğitimde saklı uygulamalar*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- YÜKSEL, S. (2007). Örtük programın öğretmen adaylarının öğretmenlik meslek derslerine yönelik düşüncelerindeki etkisi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, (50), 321-345.